

אמר רב הכי כך, כמו שהובא כאן.

ואילו בפומבדיתא, מתנו הכי שנו אותו כך:

אמר רב שמואל בר רב יצחק, אמר רב: כל מאכל שאינו מכובד דיו ומשום כך אינו נאכל על שולחן מלכים⁽⁵⁶⁰⁾ ללפת בו את הפת,⁽⁵⁶¹⁾ אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.

ומבררת הגמרא: מאי בינייהו בין שתי הלשונות במאמר זה.

איכא בינייהו הנפקא מינה ביניהם היא בדינים קטנים, וארדי [פטריית], ודייסא. שמצד אחד אינם נאכלים חיים, אלא צריכין בישול.⁽⁵⁶²⁾ ומאידך, אינם עולים על שולחן

א-חא והמסקנא: אלא, כל איסור שלקות גוים, הוא רק מדרבנן. שגזרו זאת על מנת שלא יהיה ישראל רגיל לאכול אצל⁽⁵⁵⁷⁾ גוי, ומתוך כך יאכילנו הגוי מאכל טמא.

וקרא, הפסוק שהובא בענין זה, אסמכתא בעלמא הוא!⁽⁵⁵⁹⁾

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל מאכל הנאכל כמות שהוא חי ואין צורך לבשלו, הרי אף אם בשלו הגוי, אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. לפי שאפשר לאוכלו אף ללא בישול.

ומביאה הגמרא בענין זה: בסורא, מתנו שנו מאמר זה של רב שמואל בר רב יצחק

אסמכתא. ועוד, שישנם ב' אסמכתאות. אסמכתא חשובה שיש רמז בקרא לדבר זה, ואסמכתא בעלמא, שאין לה רמז בקרא.

560. לאו דוקא מלכים. אלא מאכל העולה על שולחן שרים [וכנראה שאר כל אדם חשוב] ונהוג כך באותו מקום — אף זה אסור [מן הפוסקים].

561. ותבשיל העולה על שולחן מלכים לצורך זה, נאסר משום בישולי עכו"ם. והנה, בדין פרפרת שאינה מעיקר הסעודה, אך עולה היא על שולחן מלכים, מבואר ברמב"ם מאכלות אסורות יז יח — יט ובטור יו"ד קיג שאף היא אסורה בכלל בישולי גוים.

562. כך פירש רש"י. וכל מאכלים אלו — ואף דייסא בכללם — אינם נאכלים חיים ואינם עולים על שולחן מלכים.

בר"ח [הובא בריטב"א באופן ברור יותר] פירש בדייסא להיפך. נאכלת היא חיה, אולם עולה על שולחן מלכים. ולפי זה ללישנא קמא

ר"ת, עדיין יכלה הגמרא להקשות מפת, שהרי בפסוק מובא אף "אוכל". ופת, אוכל היא. ואכן יכלה הגמרא להקשות זאת, וניחא היה לה להקשות 'מידי אור כתיב'. ואם כן, אין להוכיח כר"ת.

557. כאשר מבשל הגוי בביתו של ישראל, דעת רבינו אברהם [תוס' ד"ה אלא והרמב"ן והרא"ה בשם חכם גדול] שמתירין. לפי שאין לחשוש לחתנות [והוסיפו הראשונים הנ"ל שגוי הכבוש ומשועבד לישראל, אין לחשוש בו] ואף אין לחשוש שמה יאכילנו דבר טמא.

ר"ת [וכן הרשב"א תשובה תקכב ו — סח] חלק עליו, וסובר שלא חילקו חכמים בדבר. ויש לחשוש שמה לא יזהר בביתו של ישראל כמו בביתו של עכו"ם. והוסיף הרשב"א שאף מן הטעם של חתנות, יש להרחיק יותר לפי שמצויה היא בתוך ביתו. וכן דעת רוב הראשונים, שיש להחמיר בזה.

559. הפרי מגדים בפתיחה כוללת כתב שאיסור דרבנן שיש לו אסמכתא, חמור מאיסור שאין בו

מלכים. (563)

אמר רב יוסף: אם צלאן (565) עובד כוכבים את הדגים המלוחים, סומך ישראל עליהם, שעל אף שאינם נחשבים כ"בישולי" גוים, בכל זאת אפשר להחשיבם כתבשיל משום [לענין] עירובי תבשילין. [מכין תבשיל מוכן מערב יום טוב שחל בערב שבת, ו"מערב" בו כדי שיוכל להכין מיום טוב לשבת]. (566)

ואי עבדינהו ואם עשה עובד כוכבים מן הדג המלוח כפא דהרסנא [דגים קטנים מלוחים המטוגנים בשמן קרביהם

לפי הלישנא הראשונה [שהגדרת האיסור הינה בישול] הרי שמאכלים אלו אסורים. ולפי הלישנא השניה [שהגדרת האיסור הינה מאכל העולה על שולחן מלכים], מאכלים אלו — מותרים. (564)

אמר רב אסי אמר רב: דגים קטנים מלוחים, אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים. לפי שמחמת שמלוחים הם, נאכלים גם כשהם חיים.

אסורים לפי שבלעו מן התבשיל. וכל דבר שאסורו חכמים, בליעתו נאסרה כמותו. אולם הרא"ה [לעיל כז א] ור"ת [הובא בתוס' שאנן] והריטב"א, סוברים שאין לאסור הכלים, שהרי הקלו חכמים בכמה דברים לענין בישולי גוים, ולא היתה הגזירה אלא בעיקר התבשיל ולא בבליעתו.

565. אם היה הדג מלוח בלבד ולא צלוי, משמע לכאורה שאינו מועיל לעירוב תבשילין. אולם דעת החכם צבי [הובא בשערי תשובה או"ח תקכ"ז ב] שבדיעבד סומכים בין על הכבוש בין על המלוח שלא נתבשל [העריני"ג]. דערובי תבשילין דרבנן, ובדיעבד הקילו בו. המגן אברהם שם ס"ק ג' חילק בין כבוש למלוח, על פי דברי הגמרא בחולין שמלוח הרי הוא כרותח. וכבוש הרי הוא כמבושל ולכן מליח שהוא רק כרותח, אין לערב בו. וכן פסק המשנה ברורה תקכ"ז ס"ק יג.

566. את החילוק בין איסור בישול גוים לדין עירוב תבשילין, ביאר הריטב"א, לפי שעיקר סיבת איסור בישולי גוים הוא משום חתנות. ובצליה לבד, אין חשש זה, אולם ודאי שבכלל בישול הוא. ולכן מועיל לענין עירוב תבשילין.

אין בה משום בישולי גוים. וללישנא בתרא, יש בה.

והקשה על כך הריטב"א, איך יתכן שדייסא עולה על שולחן מלכים ללפת בה את הפת, הרי אף הדיוט אינו מלפת בה את הפת וכפי שאומרים [ביצה טז א] "הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא" [ואף דייסא, קמח היא כפת]?! ומחמת קושיא זו דחה הריטב"א דברי ר"ח והעמיד כרש"י כאן.

563. ר"ת פסק [תוס' ד"ה איכא] כפי שתי הלשונות הללו שבגמרא. וכל מאכל שיש בו אחד משני התנאים הללו, כלומר שדרכו לאכלו חי או שאינו עולה על שולחן מלכים — אין בו משום בישולי גוים. ומקילים לפי שתי הקולות הללו, משום שבגזירות מדברי סופרים — הלך אחר המיקל.

וכן פסק הרמב"ם [מאכלות אסורות יז יד — טו]. והוסיף הרמב"ם שהטעם הוא משום שעיקר הגזירה היא משום חתנות. שלא יזמנו הגוי אצלו בסעודה. ודבר שאינו עולה על שולחן מלכים, אין אדם מזמן חבירו עליו.

564. בדין כלים שנעשו בהם בישולי עכו"ם, נחלקו הראשונים: דעת הרשב"א, רבינו יונה ועוד, שהכלים

ובקמח],⁽⁵⁶⁷⁾ אסור.

תמהה הגמרא: פשיטא, ודאי שאסור?!

ומתרצת: מהו דתימא היינו אומרים שהרפנא, שומן הדג המלוח הנמצא בתבשיל זה, הוא עיקר התבשיל [ובו, אין בישולי גויים], ולא הקמח,

קא משמע לן, קימחא, שהקמח הוא העיקר,⁽⁵⁶⁸⁾ ומשום כך נאסר המאכל כדין בישולי גויים.⁽⁵⁶⁹⁾

אמר רב ברונא, אמר רב: עובד כוכבים שהצית את האור אש באגם [שדה פתוח], כל החגבים⁽⁵⁷⁰⁾ שנמצאים באגם ונחרכו ונתבשלו מחמת חום האש — אסורין⁽⁵⁷¹⁾.

ודנה הגמרא: היכי דמי, באיזה אופן מדובר כאן.

אילימא אם מדובר באופן דלא ידע אין ידוע הי איזה מן החגבים טהור, וחי איזה מהם טמא,

מאי איריא עובד כוכבים, מדוע צריך להעמיד שדוקא הוא הצית את האגם, והרי אפילו אם ישראל עשה זאת, נמי, גם כן יהיה אסור, כי שמא אוכל חגב טמא!

אלא יש להעמיד שמדובר באופן שיוודעים אנו כי החגבים שבאגם, מותרין. וסיבת האיסור היא משום בישולי עובדי כוכבים.

וקשה: כי האי גונא וכי באופן זה מי אסיר האם אסורין החגבים?

והאמר רב חנן בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: האי עובד כוכבים, דחריך רישא החורך באש ראשה של בהמה, שרי למיכל מיניה מותר לאכול ממנה, אף שנחרכה על ידי גוי. ואפילו אם חרך מריש אוניה מן האוון שהיא רכה ונצלית בקלות על ידי החריכה, אפילו כך — מותר. לפי שלא נתכוין לעשות זאת בכדי לבשלה,

אלמא, מוכח מכאן שיש לתלות שהגוי אינו מתכוין לחרוך כדי לצלות אלא רק לעבורי להסיר שער הבהמה קמיכוין בחריכה הזאת ולכן אין בה איסור מצד בישולי נכרי.⁽⁵⁷²⁾

567. רש"י שבת קיח ב ד"ה כסא דהרסנא.

568. רב יוסף לשיטתו הסובר בברכות לו ב, שכל שיש בו מחמשת מיני דגן — אף שאינו רוב המאכל — מברך עליו בורא מיני מזונות [מצפה איתן].

569. הוכיחו מכך הראשונים [ראה תוס' רשב"א ריטב"א ועוד] שמאכל שמעורבים בו דברים הרבה אשר במקצתן יש משום בישולי עכו"ם במקצתן לאו, אין הולכים בהם אחר שם התבשיל אלא אחר המרכיב שלו. ואם אין בו משום בישולי עכו"ם — מותר המאכל.

ומוסיף הריטב"א, שמאכל העשוי לרפואה, אין בו משום בישולי גויים לפי שאינו בכלל אוכל ושלקות.

570. אף שאינם משמשים כעיקר הסעודה, מכל מקום עולים על שולחן מלכים כפרפרת. רמב"ם מאכלות אסורות יז יט.

571. ואם לא בישלן הגוי, מותרין כמות שהן. לפי שחגב אינו צריך שחיטה. רש"י. וכן הוכיחו התוס'.

572. יש להבין, והרי סוף סוף דבר זה נתבשל

חרך וצלה מריש אוניה, מאוונה.

אמר רבינא: הלכך, האי עובד כוכבים דשדא סיבתא לאתונא הניח יתד עץ בתנור האש, וקבר בה ישראל קרא מעיקרא, והטמין שם ישראל דלעת לפניו, שפיר דמי, מותרת הדלעת. (573)

ותמהה הגמרא: פשיטא?! הרי זה מה שאמר רבי יוחנן!

ומתרצת: מהו דתימא היינו אומרים כי הגוי לבשולי מנא קא מיכוין הניח את יתד העץ כדי לרככו שהוא תהליך של בישול, וכיון שהסיקו לשם בישול, יש לאסור את הדלעת שנתבשלה עימו, קא משמע לך, שהגוי רק לשרורי מנא קא מיכוין, להקשות את יתד העץ היתה כוונתו. (574)

אמר רב יהודה אמר שמואל: הניח ישראל

ואם כן, הכי נמי, נאמר כך גם כאן, שאין בכוונתו של הגוי לבשל את החגבים שבאגם, אלא לגלויי אנמא קא מיכוין, לגלות [לנקות] את השדה הוא מתכוין, ומדוע אסורין החגבים?

מבאר הגמרא: לעולם אכן מדובר באופן דלא ידע שאין ידוע הי טהור והי טמא. ולא נאסרו החגבים כיון שהצית הנכרי את האש, ומעשה שהיה אותו מעשה שבו הורו לאסור את החגבים, בעובד כוכבים היה. ואכן אף בישראל היה הדבר נאסר.

הובאה לעיל ההלכה בענין עובד כוכבים שחרך ראש בהמה. ודנה בכך הגמרא:

גופא — אמר רב חנן בר אמי אמר רבי פדת, אמר רבי יוחנן: האי עובד כוכבים דחריך רישא, שחרך ראש בהמה — שרי מותר למיכל מיניה לאכול ממנה. ואפילו

דבר זה כבישול. מה שאין כן לגבי בישולי עכו"ם, אין נאסר אלא עד שיתכוון לבישול גמור.

הרמב"ן תירץ, שיש כאן בישול וקישוי שלאחריו. שהבישול מרככו, ולאחר מכן מתקשה. והיה מקום לומר שכונת הגוי היא לבישול שבתחילה, ומשום כך יש לאסור. ועל כך אמרה הגמרא, שכוונתו לשרורי. היינו לקישוי הבא לאחר הבישול, ולא לבישול עצמו. ולכן אין בזה משום בישולי עכו"ם.

ורש"י כתב שאין בישול בכלי כלל, ולכן מותר.

והקשה על כך הריטב"א מהסוגיא בשבת שם. וביאר בעל האבן האזל בהגהותיו לרמב"ן שם, שכונת רש"י היא לומר, שאין בישול גמור בכלים וכדברי התוס'. לפי שעיקר כונתו היא להקשות הכלי, ולא לבשלו.

על ידי הגוי. ומה לי אם לא נתכוין לשם כך? וברא"ה כתב שבאופן זה, אין משום חתנות. והיינו משום שלא נתכוין לבישול, הרי שהאוכל מכך ידוע שלא לצורך מאכלו בישל הגוי. ועל ידי כך אין לחשוש לקירוב הדעת ולחתנות.

573. ואילו הניח ישראל את הדלעת לאחר היסק הגוי, כתבו הראשונים שודאי מותר המאכל, שהרי לא עשה הגוי כלום בבישול גוף הדלעת.

574. א. הקשו התוס': בשבת עד ב מובא, שהמניח יתד בתנור, חייב משום בישול!?

ותירצו: אכן לענין איסורי שבת, נחשב דבר זה כבישול אף שמתכוין רק להקשותו, שמכל מקום יש בזה בישול כל שהוא, ומתכוין אף לבישול זה הגרוע. ולגבי שבת החמירו להחשיב

בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים והפך (575) בו — מותר.

מבררת הגמרא: היכי דמי היאך היה דבר זה?

אילימא אם היה מצב הבשר בשעת ההפיכה, דאי לא הפך ביה שאם לא היה הופכו הוה בשיל היה מתבשל בין כך ובין כך, פשיטא שמותר.

אלא לאו, המצב היה דאי לא שאם לא הפך את הבשר, לא הוה בשיל, לא היה מתבשל, ועל ידי היפוכו — נתבשל.

אם כן, אמאי מותר? והרי בישולי של עובדי

כוכבים ניהו בשר זה?

מבאר הגמרא: לא צריכא הלכה זו לא נצרכה אלא למקרה זה: דאי לא הפך שאם לא היה הופכו, הוה בשיל בתרתי שעי היה בשל במשך שתי שעות. והשתא קא בשיל בחדא שעתא, וכעת שהיפכו, נתבשל בשעה אחת.

מהו דתימא הייתי אומר כיון שקרובי בישולא קירב את בישול הבשר בשעה, מילתא היא, נחשב הדבר כבישול ויאסור הבשר מחמת זה, קא משמע לן, כיון שבכל אופן היה הבשר מתבשל, אין לאסור מחמת מעשה הגוי. (576)

שנתבקש לכך, וכל שכן אם רק הפכו, לגעת הב"ח מותר הבשר.

אכן דעת הראשונים רשב"א ריטב"א ועוד, שאם נטל הגוי הבשר מן האש והחזירו, נאסר. ולדבריהם יש לפרש שהיפוך הבשר היינו כדברי הבית יוסף, שנענעו. או שמא לדעה זו, אם הפך הבשר על צידו, אין זה נחשב כאילו הורידו מעל האש. ויש לעיין.

576. לכאורה, קא משמע לן שלא מילתא היא. והקשו הראשונים, רמב"ן ריטב"א ועוד, הרי מצינו בכמה מקומות [ראה שבועות יז ב] ש"קרובי עבודה — עבודה". כולמר, המקרב עבודה [במקדש] במשהו כגון שהיפך וכיוצא בזה, נחשב כעבודה. ומדוע כאן אומרים שלא מילתא היא?

לפיכך פירש הריטב"א, שאין כונת הגמרא שקמ"ל דלאו מילתא היא. אלא אף שלכל ענין מילתא היא, מכל מקום לענין בישולי עכו"ם הקילו חכמים לדון את שם הבישול אחר תחילתו שנעשה על ידי ישראל.

575. יש להסתפק האם הפך העכו"ם את הבשר, או שהיפך בגחלים.

ברש"י ד"ה בסילתא, משמע שההיפוך הוא בגחלים. ממה שכתב "בלאו היסק דעכו"ם הוה מבשל ליה לזמן מרובה". ומשמע, שפעולת הגוי הינה היסק. וכן כתב הטור י"ד קי"ג, שחתה הגוי בגחלים.

אך הבית יוסף שם מעלה את האפשרות שהיפוך זה הוא שמהפך את הדבר מצד אל צד. ודוחה הבית יוסף אפשרות זו, לפי שהיפוכו מצד אל צד, הרי זה כאילו סילקו הגוי מן האש והחזירו. ונמצא, שכל הבישול מכאן והלאה — מכוחו של הגוי נעשה. ולכן פירש שהיפוך זה, היינו שמנענעו על האש, ועל ידי כך מבעיר הגחלים ומקרב הבישול.

הב"ח שם חלק על סברת הבית יוסף, וסובר שאף אם סילקו הגוי מעצמו לגמרי והחזירו, אין בזה איסור, שהרי מי ביקש ממנו שיסלק ויחזיר, ואף בלא סילוקו היה הבשר מתבשל ממילא. ורק כאשר לא היה הבשר על האש כלל והניחו שם הגוי, נאסר. ולכן, אם סילקו לגמרי בלא

כאן, כאשר כבר מונח הבשר על גבי גחלים או בתנור, ורק הפכו הגוי, אין בכך כלום, שהרי ממילא היה מתבשל [אם כי יותר זמן].

תניא נמי הכי: מניח ישראל בשר על גבי גחלים, ובא עובד כוכבים ומחפך בו עד שיבא ישראל מבית הכנסת או מבית המדרש, ואינו הושש ישראל זה משום בישולי עכו"ם.

וכן שופתת אשה קדירה על גבי כירה, ובאת עוברת כוכבים ומגיסה, מהפכת בכך פז-ב ומערכבת, עד שתבא האשה הישראלית מבית המרחץ או מבית הכנסת, ואינה הוששת! (579)

איבעיא להו, נסתפקו: הניח עובד כוכבים את הבשר על האש, וחפך ישראל — מהו דינו?

אמר רב נחמן בר יצחק: קל וחומר שדבר זה

שואלת הגמרא: **והאמר רבי אסי, אמר רבי יוחנן — כל מאכל שהוא מבושל מעט כמאכל בן דרוסאי** [שם של ליסטים, שתמיד ממהר היה. וכיון שנתבשל מאכלו קצת, (577) לא היה ממתין, ואוכלו כמות שהוא] **אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.**

ומדויק מכך: **הא הרי שאם עדיין אינו כמאכל בן דרוסאי ובישלו גוי, יש בו משום בישולי עובדי כוכבים.** ואם כן, יתכן שכאשר הפך הגוי את הבשר, עדיין לא היה מבושל כמאכל בית דרוסאי, ונמצא שבשלו הגוי?

מיישבת הגמרא: **התם שם בדין 'כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עכו"ם', מדובר בכגון דאותביה בסילתא, שהיה הבשר מונח בסל, (578) ושקליה עובד כוכבים, ואותביה בתנורא.** ונטלו הגוי והניחו בתנור.

ואם כן, כל בישולו נעשה על ידי הגוי. אבל

578. כך פירש רש"י. ומשמע, ששיעור מאכל בן דרוסאי הוא כשנתבשל המאכל 'קצת'. אולם בשבת כ א פירש רש"י ששיעור בישול זה הוא שליש. ולדעת הרמב"ם שיעורו עד חצי הבישול. וכן מבואר בשו"ע או"ח רנד ב שהמבשל בשר מערב שבת על מנת שימשיך ויהיה על הגחלים, צריך שקודם השבת יהיה מבושל כמאכל בן דרוסאי, שהוא חצי בישול. ואילו בשו"ע יו"ד קי"ג מובא בשם יש אומרים, שמאכל בן דרוסאי הוא כאשר נתבשל עד שליש בישולו!?

577. כך פירש רש"י. ומשמע, ששיעור מאכל בן דרוסאי הוא כשנתבשל המאכל 'קצת'. אולם בשבת כ א פירש רש"י ששיעור בישול זה הוא שליש. ולדעת הרמב"ם שיעורו עד חצי הבישול. וכן מבואר בשו"ע או"ח רנד ב שהמבשל בשר מערב שבת על מנת שימשיך ויהיה על הגחלים, צריך שקודם השבת יהיה מבושל כמאכל בן דרוסאי, שהוא חצי בישול. ואילו בשו"ע יו"ד קי"ג מובא בשם יש אומרים, שמאכל בן דרוסאי הוא כאשר נתבשל עד שליש בישולו!?

579. ומדובר באופן שיודע ישראל שלא יחליף הגוי בבשר משלו, וכן שלא יכניס בתבשיל דבר איסור. וכגון שהעמיד שם שומר, או שאין בנמצא שם, דבר איסור [ר"ח ותוס' רי"ד]

וביאר המגן אברהם באו"ח שם, שמשום שבת החמירו, שכבר קודם השבת יהיה המאכל מבושל עד כדי חצי בישולו. אך לענין בישולי עכו"ם, הרי שבשליש בישולו כבר נקרא כמאכל בן דרוסאי.